

KEHITYSMAIDEN MILITARISMIN TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA JA ONGELMIA

Eeva-Liisa Myllymäki

Maailman asevarustelutilastoissa viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtuneet muutokset ovat avanneet kansainvälisessä järjestelmässä uuden ongelmakentän, kehitysmaiden militarisoitumisen.¹ Militarisoituminen on nähty asevarusteluun liittyvänä ilmiönä aseiden viennin ja erityisesti asekaupan jatkuvasti kasvaessa kehitysmaihin päin. *Ulrich Albrechtin* mukaan kehitysmaiden varustautumisen ongelmaa voidaan tarkastella eri tasoilla.² Ns. asevarustelun dynamiikka on vuodesta 1965 alkaen painottunut kehitysmaihin ottaen huomioon niin aseistuksen määrän kuin laadun. Eräät kehitysmaat, lähinnä ns. subimperialistiset valtiot kuten Etelä-Afrikka tai Brasilia, ovat aloittaneet kotimaisen asetuotannon. Kehitysmaat ovat saaneet toimia uusien asetyyppien koekenttinä, sillä kehitysmaissa käydyt sodat³ ovat tarjonneet sopivat koeolosuhteet ja testausmahdollisuudet. Kehitysmaihin on sovellettu myös uusia sotilasstrategioita, joissa ulkomaisella sotilasavulla on edesautettu tiettyä politiikkaa. Yleismaailmalliseen aseiden valvontaan pyrittäessä kehitysmaissa taas ilmenee hankkeita atomiaseen kehittämiseksi, mikä korostaa kehitysmaiden roolin syrjäyttämistä aseriisuntapyrkimyksissä. Kehitysmaiden asevarustelun eräänä seurauksena on ollut myös yhteiskuntien militarisoituminen.

Militarisoitumista osana asevarustelua on tarkasteltu usein taloudellisena ja teknologisena ongelmana. Aseiden hankinta perushyödykkeiden sijaan on este kehitykselle ja köyhdyttää kehitysmaan taloutta. Aseteknologian tuonti lisää myös kehitysmaiden riippuvuutta kehittyneistä maista. Asevarustelukehityksen synnyttämä »uusi kansainvälinen sotilaallinen järjestys»⁴ alkaa siis olla todellisuutta, ja voi vain kysyä, mitä se merkitsee maailman taloudellisten resurssien uudelleenjaolle. Militarisoituminen on kuitenkin nähtävä keskeisesti myös poliittisena ongelmana: mitä on merkinnyt kehitysmaiden yhteiskuntien militarisoituminen. Militarisoitumisen selvin poliittinen seuraus lienee poliittisen vallan siirtyminen sotilaiden käsiin, sotilaiden vallan kasvu politiikassa ja sotilashallitusten syntyminen.

1. Sotilasvallan kasvu

Sotilashallitusten tutkimuksessa on usein lähdetty liikkeelle sotilashallituksen määrittelystä. Jollakin tavoin on pyritty operationalisoimaan sotilaiden vallan käytön määrä tai hallituksen sotilaallisuuden aste. Hallituksia on tarkasteltu siviilien ja sotilaiden välisten suhteiden rakenteena. Sotilashallitus sellaisenaan on nähty ongelmana toisaalta siviilien ja sotilaiden välisten suhteiden järjestelyn ja toisaalta hallituksen legitimitettiin kannalta.⁵ Perinteisen jaottelun voi löytää *Finerin* typologiasta,⁶ jossa hallitustyyppinä esitetään siviili, epäsuora ja rajoitettu tai epäsuora ja täydellinen sotilashallitus, »dualistinen» ja suora sotilashallitus sekä suora ja kvasi-siviili hallitus. Sotilashallitusten katsotaan myös syntyvän vaiheittain, joita *Edward Feit* erottelee seuraavasti: sotilasvallankaappauksen jälkeen sotilaiden valta on välitöntä mutta epäpoliittista; toisessa vaiheessa hallitukseen osallistuu myös siviilejä ja vallankäyttö perustuu koheesioon ilman konsensusta; viime vaiheessa hallitus vasta politisoituu etsien kansalta tukea ja legitimitteettia.⁷

Käytännön tutkimustyön kannalta kovin hienojakoisiin typologisointeihin ei ole syytä mennä, vaan sotilashallitus voidaan määritellä hallitukseksi, joka on tullut valtaan sotilasvallankaappauksella ja jota ei ole virallisesti muutettu siviilihallitukseksi.⁸ Sotilasvallankaappauksen käyttö sotilasvallan kriteerinä ei kenties aina riitä osoittamaan sotilasvallan kasvua yhteiskunnassa, jos armeija ei missään vaiheessa tee kaappausta. Toisaalta voi katsoa, että sotilasvallankaappauksen esiintymistodennäköisyys on hyvin suuri militarisoituneissa yhteiskunnassa. Kehitysmaiden militarismien tutkimuksessa huomion kohteena on sotilaiden valta yhteiskunnassa, mitä ilmentää sotilaiden osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon. Sotilailla tarkoitetaan yleisesti ottaen puolustusvoimia tai niiden tiettyjä osia. Armeijan instituution poliittisuus tai epäpoliittisuus sinänsä on jo kiistanalaista,⁹ mutta armeijan välitön osallistuminen politiikkaan vaihtelee eri yhteiskunnissa.

Erityisestä kehitysmaiden militarismista voidaan puhua paitsi asevarustelun kannalta myös armeijan poliittisen roolin kannalta. Tällä hetkellä suurimmassa osassa ns. kolmannen maailman maita on vallalla sotilaiden kontrolloima, sotilasvallankaappauksella syntynyt hallitus.¹⁰ Sotilasvallankaappauksia ei voida mitenkään rajata vain kehitysmaiden poliittisiin järjestelmiin kuuluvaksi ilmiöksi. Ne ovat kylläkin leimallisia erityisesti kehitysmailla. Kehitysmaita yhdistävä tekijä on niiden asema kansainvälisessä järjestelmässä. Kehitysmaita suurin osa on kolonialismin ja uuskolonialismin aikaisen kehityksen seurauksena tullut riippuvaiseksi kapitalistisesta maailmanjärjestelmästä, ja vain pieni osa niistä on tietoisesti omaksunut muun kuin kapitalistisen kehitystien. Kehitysmaiden jakautuminen voimakkaasti kansainvälisestä järjestelmästä riippuviin tai omaehtoisuuteen pyrkiviin maihin ei sellaisenaan selitä sotilashallituksia. Tämän päivän militarismia kehitysmaissa luonnehtii

toisaalta sen pysyvyys ja toisaalta sen ilmenemismuotojen heterogeenisuus. Sotilashallituksia yhdistävänä piirteenä voidaan katsoa olevan asevoimien tärkeä asema valtiokoneistossa. Sotilashallituksen stereotyyppi lienee väkivaltaan ja sortoon nojautuva eliittijunta, mikä tyyppi on edelleen elinvoimainen, mutta yhtä hyvin löytyy jo esimerkkejä kansallista ja omaehtoista kehitystä propagoivista reformistisista sotilashallituksista.

2. Sotilasvallan tutkimus

Kehitysmaiden militarismin tutkimus on määrällisesti lisääntynyt johtuen pelkästään jo sotilasvallan kasvusta ja kehityksestä kolmannessa maailmassa kahden viimeisen vuosikymmenen kuluessa. Sotilaalliset tekijät ovat usein jääneet syrjään, kun on tarkasteltu kansainvälisen järjestelmän kehitystä tai kehitysmaiden tulevaisuutta, mutta niitä on enää vaikea sivuuttaa. Militarismien tutkimus on toisaalta nähtävä yleensä poliittisen kehityksen tutkimukseen kuuluvana alueena. Siihen ovat vaikuttaneet tutkimuskohteen, militarismin ilmiön, kehittyminen sinänsä, kehitystutkimuksessa tapahtuneet muutokset ja erityisesti poliittisen kehityksen tutkimus.

Militarismien yhdistäminen poliittiseen kehitykseen asettaa sotilasvallan välittömästi kontekstiinsa, jolloin tutkitaan sotilasvallan yhteiskunnallisia seuraus- ja vaikutuksia taloudelliseen ja poliittiseen kehitykseen. Pääpainoa ei aseteta sotilashallitusten muodollisille rakenteille ja suhteille, vallankaappauksien tekniikkaan tai sotilasorganisaatioiden luonteeseen, vaan ne pyritään sitomaan yhteiskunnan rakenteisiin.

Tähänastinen sotilasvaltaan liittyvä tutkimus on ollut lähes yksinomaan maanosakohtaista. Ongelman yleistäminen kaikkialla kehitysmaissa herättää kysymyksen siitä, onko sille etsittävä yleinen selitys aivan samoin kuin kehitystä koskevat teoriat pyrkivät yleisyyteen. Sotilasvallan käsittelyä yleisenä ongelmana puoltaa lähtökohta kehitysmaiden samanlaisesta asemasta kansainvälisessä järjestelmässä. Sotilasvallan huomattava kasvu on tapahtunut melko samanaikaisesti kehitysmaissa maapallon eri puolilla. Edelleen sotilashallitusten politiikkaa tarkasteltaessa samanlaisia sotilasvallan muotoja on löydettävissä eri maissa maanosasta riippumatta. Historiallisia tekijöitä ei voida kuitenkaan sivuuttaa ja voidaan nähdä alueellisen kontekstin mukanaan tuomia militarismin ominaispiirteitä. Sotilaitosten asemaan eri yhteiskunnissa ovat osaltaan vaikuttaneet sotilaallinen kehitys yleensä, aseelliset konfliktit ja vapautustaistelut. On myös otettava huomioon ne alueelliset erot, joita kehitysmaissa esiintyy suhteessa kansainväliseen järjestelmään.

Militarismien tutkimus alueellisena ongelmana luonnehtii tutkimustradition nykyvaihetta, vaikka toisaalta saattaisi olla hedelmällistä etsiä yhteyksiä eri puolilla nousseen militarismin välillä. On tehty runsaasti myös maakohtaista

analyysia, mikä on osaltaan aiheuttanut tällä hetkellä vallitsevien militarismin selitysten kirjavuuden. Sotilasvallan tarkastelussa olisi pidettävä erillään kehitysmaiden sotilasvallan yleisen ongelman tutkimus ja yksittäisten sotilasvallankaappausten tutkimus. Kaappausten tarkastelussa historialliset ja ajan-kohtaiset tekijät jopa henkilökohtaisia intressejä myöten on otettava huomioon, mutta yksittäisen tapauksen pohjalta ei ole perusteltua muokata teoriaa laajan prosessin ymmärtämiseksi.

2.1. Alustavia ryhmittelyjä

Tähänastinen militarismin tutkimus, jonka määrittely traditioksi saattaa vielä olla perusteetonta, on pääosiltaan länsimaissa syntynyttä ja luonteeltaan yhteiskuntatieteellistä. Olisi mahdollista lähteä liikkeelle sellaisesta tutkimuksesta, missä tarkastellaan sotalaitoksen asemaa yhteiskunnassa yleensä. Tällöin on tutkittu varsinkin armeijan organisaatiota ja sotilaiden muodostaman yhteisön toimintaa ja asenteita, ja pääpaino on ollut kehittyneiden läntisten maiden sotalaitoksissa.¹¹ Koska kuitenkin on kyse kehittyvien yhteiskuntien asevoimista ja niiden laadullisestikin erilaisista tehtävistä, on aiheellista keskittyä tutkimukseen, jossa armeijan toiminta asetetaan osaksi poliittisen järjestelmän toimintaa ja kehityksen prosessia. Kehitysteorioissa on armeijan rooli varteenotettavana yhteiskunnan instituutiona saanut jonkin verran mielenkiintoa osakseen.¹² Niissä kysymyksen asettelu ei ole liittynyt sotilasvallan kehitykseen sellaisenaan, vaan pääongelma on ollut poliittisen järjestelmän toiminta tai poliittinen kehitys siten kuin se eri kehitysteorioissa on rajattu.

Varsinaisen kehitysmaiden militarismin tutkimuksen rajaan siihen kirjallisuuteen, joka keskittyy armeijan poliittiseen valtaan ja kehitysmaihin. Tutkimuslohko koostuu pikemmin hapuilevista yrityksistä kartoittaa armeijan roolia kuin vakiintuneiden tai kilpailevien lähestymistapojen muodostamasta selvästä kokonaisuudesta. Sotilasvaltaa koskevia tutkimuksia alkaa määrällisesti olla jo paljon, mutta perusteltua analysoivaa ja selittävää tutkimusta on vähäisessä määrin. Kirjallisuutta luonnehtii keskittyminen armeijan rooliin eri maanosissa erikseen, yksittäisiin maihin tai pelkästään kaappauksiin. Toisaalta on sellaisia yleisiä lähestymistapoja, että niillä ei juuri pyritäkään selittämään sotilasvallan ilmenemismuotoja eri yhteiskunnissa.¹³

2.2. Latinalaisen Amerikan militarismin tutkimus

Kehitysmaiden militarismin tutkimuksessa Latinalainen Amerikka asettuu erikoisasemaan sikäli, että siellä sotilasvallalla on pisimmät ja näkyvimmat

juurensa ja eräät pohjois-amerikkalaiset militarismin tutkimukset ovat päässeet lähes klassikoiden asemaan.¹⁴ 1960-luvun alun tutkimus oli käsitteellisesti melko hajanaista, ja militarismiin katsottiin kuuluvaksi kaikenlainen organisoitu väkivalta, jolla pyrittiin poliittisiin päämääriin. Tutkimus oli luonteeltaan kuvailevaa ja se keskittyi militarismin selvästi havaittaviin ilmenemismuotoihin kuten ns. caudillismiin.¹⁵ Militarismin ongelmaan sinällään ei vielä kiinnitetty paljon huomiota. Sisällöllisesti tutkimus käsitteli joko armeijan yleistä roolia, sen erityispiirteitä tai erityisiä selittäviä tekijöitä tai yksittäisiä tai vertailevia maatutkimuksia. Suurin osa tutkimuksesta oli väljää teoretisointia ja yleistystä armeijan poliittisesta roolista. Armeija nähtiin pääasiassa kuitenkin olennaisena osana yhteiskuntaa. *Lyle McAlisterin* mukaan tutkimuksen ongelmana oli riittävien faktojen ja empiirisen tutkimuksen puuttuminen ja hänen mukaansa uudenlaiset metodologiset lähtökohdat olivat tarpeen pelkän historiallisuuden lisäksi.¹⁶

McAlisterin 1960-luvun alkupuolen tutkimuksen arviointia leimaa behavioraalisen tutkimuksen käyttökelpoisuuden tarjoaminen militarismin tutkimukselle, ja 1960-luvun loppupuolella Latinalaisen Amerikan militarismin tutkimus sai uusia piirteitä. Tapaustutkimukset korostuivat yleisten tai alueellisten tutkimusten asemesta, armeijan korporatiiviseen autonomiaan ja erityiseen asemaan alettiin kiinnittää huomiota, politologinen tutkimus ja empiirinen työ lisääntyivät.¹⁷ *Richard C. Rankinin* mukaan armeijan roolia Latinalaisessa Amerikassa on tarkasteltu laajan poliittisen järjestelmän alajärjestelmänä tai on keskitytty sotalaitoksen yhteiskunnallis-poliittiseen alkuperään tai institutionaaliseen elämäntapaan. Tutkimus on toisaalta käsitellyt armeijan valtaa »tieteellisesti» yhteiskunnallisena ilmiönä: rakenteelliset-funktionaaliset mallit, vertailut, sotilasinterventoiden typologisoinnit ja muuttujien kvantifiointi kuuluvat tähän lähestymistapaan. Tutkimustavasta johtuen tutkimukset ovat usein tapauskohtaisia. Toisaalta on olemassa historiallis-traditionaalinen lähestymistapa, joka näkee militarismin »tuhoavana» ilmiönä. Rankinin mukaan funktionaalisten ja geneettisten lähestymistapojen rakenteellinen analyysi on sulautettava symbolisempien tulkintojen kanssa niin, että voidaan selvittää armeijan rooli poliittisten järjestelmien kehittäjänä tai tuhoajana.¹⁸

Latinalaisen Amerikan militarismin tutkimus, joka on pääosiltaan pohjois-amerikkalaista, on ollut 1960-luvulla hajanaista ja heijastellut yhteiskuntatieteiden sisäistä kehitystä behavioraalisperäisissä pyrkimyksissä empiirisyyteen yleistävän historiallisuuden sijaan. Tutkimusten tulokset ovat usein keskenään ristiriitaisia, ja militarismin kehitys on osittanut monet teoriat paikkansa pitämättömiksi. *Frederick M. Nunnin* mukaan tutkimuksesta voi poimia vakiintuneita myyttejä ja uskomuksia, jotka hän kumoo pelkästään Chilen vuoden 1973 sotilasvallankaappauksen esimerkin avulla.¹⁹ On uskottu sotilasinterventoiden esiintymisen liittyvän maan demokratian tradition jatkuvuuteen: mitä kauemmin siviilit ovat olleet vallassa, sitä epätodennäköisemmin sotilaat otta-

vat vallan. Armeijan pysyminen poissa politiikasta perinteellisesti myös estää sotilasvallankaappaukset. Vahvan yhteiskunnan keskiluokan olemassaolon on katsottu olevan tae siviilivallan turvaamiseksi. Edelleen laajojen reformistien liikkeiden syntyminen takaa siviilikehityksen ja pitää armeijan omissa tehtävissään. Nunnin esittämät myytit kuvaavat tutkimuksessa vallinnutta käsitystä demokraattisen kehityksen ja armeijan vallan vastakohtaisuudesta.

2.3. Afrikkalaisen militarismin tutkimus

Afrikan militarismin tutkimuksen alku ja eteneminen ajoittuu aivan eri tavoin kuin Latinalaisen Amerikan, sillä sotilashallitukset ovat Afrikkaan syntyneet vasta maiden itsenäistyttyä. 1960-luvun alun militarismin tutkimus on *Harvey Glickmanin* mukaan jaettavissa pääongelmittain turvallisuutta tai kehitystä koskevaan.²⁰ Turvallisuuden säilyttäminen on armeijan perinteinen tehtävä. Se liittyy valtioiden kansainvälisiin suhteisiin, osaltaan myös riippuvuussuhteisiin. Armeijoiden heikkous saa ne kohdistamaan huomion maan sisäpolitiikkaan ja etsimään itselleen uusia tehtäviä. Sisäpolitiikassa ne pyrkivät autonomiseen rooliin tarjoten siten vaihtohtoisen politiikan välineen. Siviilien ja sotilaiden väliset suhteet yhteiskunnassa luovat sellaiset olosuhteet, joissa sotilasvallankaappaukset ovat mahdollisia ja joissa armeija voi toimia muissa kuin sotilaallisissa tehtävissä. Afrikassa sotilasvallan kasvu on historiallisessa yhteydessä valtiokehityksen luomiseen ja kaappaukset ovat pääosin luonteeltaan »reformistisia». Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että vaikka armeijan rooli politiikassa on järjestystä ja yhtenäisyyttä korostava, se joutuu paneutumaan myös normaaleihin hallitsemisen ongelmiin, kuten legitimitettiin säilyttämiseen ja yhteiskunnan kehittämiseen.

Afrikan militarismin tutkimuksen edetessä on törmätty samoihin piirteisiin kuin Latinalaisen Amerikan kohdalla: yksityiskohtaisten sotilasvallankaappauksiin keskittyvien tapaustutkimusten määrä on kasvanut, mutta teoreettiselta kannalta tutkimus on tyhjiössä. Keskenään ristiriitaisia hypoteeseja esitetään sitäkin runsaammin.²¹

Volker Matthiesin mukaan Afrikan militarismin tutkimus on ollut tyyppillisimmillään tapaustutkimusta: osa tutkimuksesta on enemmän tapahtumien kuvausta kuin varsinaista maatutkimusta muista yhteyksistä puhumattakaan. Militarismin tutkimus on suurelta osalta ollut kaappausten syiden tutkimusta. Matthies erottaa selityksissä kolme avainmuuttujaa: strukturaaliset tekijät, funktionaaliset tekijät sekä vaihtelevat ja satunnaiset tekijät.²² Militarismiin johtavat strukturaaliset tekijät liittyvät niihin rakenteisiin, jotka vallitsevat afrikkalaisissa yhteiskunnissa, sotilaitoksissa tai siviilien ja sotilaiden välisissä suhteissa. Afrikan yhteiskunnat nähdään usein heikosti integroituneina sosiaalisina järjestelminä, joiden alajärjestelmät ovat erillään, keskenään risti-

riitaisia, rodullisesti ja kulttuurisesti eriytyneitä ja joiden normijärjestelmä on siirtymävaiheessa. Epävakaan yhteiskunnan ja sitä vastaavan poliittisen järjestelmän vastapainona armeija edustaa tehokkaasti organisoitunutta voimaa, jonka ideologia usein edistää alttiutta osallistua politiikkaan. Funktionaalisten syyhypoteesien mukaan tiettyjen ehtojen vallitessa poliittisessa järjestelmässä tai siviilien ja sotilaiden välisissä suhteissa sotilasvallankaappaus toteuttaa tiettyjä tehtäviä, funktioita. Armeija saattaa toimia painostusryhmän tavoin ja ajaa sotilasryhmien intressejä. Sotilailla voi olla kriisitilanteen säätelijän tehtävä: armeija estää valtiokoneiston uhkaavan luhistumisen yhteiskunnan sisäisten kriisien aikana. Armeija voi edustaa myös poliittista oppositiota silloin, kun poliittisen auktoriteetin vaihtuminen ei ole mahdollista laillisin keinoin. Ns. vaihtelevista hypoteeseista Matthies erottelee toisaalta taloudellisten kriisien aiheuttamat yhteiskunnallis-poliittiset konfliktit sotilasvallankaappausten taustalla ja toisaalta ns. tartuntailmiön, kun naapurivaltiossa onnistunut vallankaappaus saa toisen maan armeijan yrittämään valtaanpääsyä.

Afrikan militarismin tutkimus näyttää liittyvän yleiseen kehitystutkimukseen peruskäsitteistöltään ja -olettamuksiltaan, vaikkakin tutkimuksen kohdistuminen pääasiassa kaappauksiin on tuottanut puhtaasti armeijan asemaan liittyvää pohdiskelua. Afrikan poliittisesta kehityksestä johtuen tarkastelu on ollut monitahoisempaa kuin Latinalaisen Amerikan sotilasvallan tutkimus ja Afrikan sotilashallitusten kehityspiirteet ovat tuoneet kirjallisuuteen omaleimaisia hypoteeseja.

2.4. Tutkimuksen nykyvaihe

Kehitysmaiden sotilasvaltaa koskeva tutkimuskirjallisuus on pääasiassa käsitellyt Latinalaista Amerikkaa tai Afrikkaa, joissa sotilaiden vallankäyttö on ollut pitkäaikaista ja näkyvää. Lähi-Idän ja Aasian sotilashallituksia koskevia tutkimuksia on ilmestynyt jonkin verran.²³ Varsinkin Aasian militarismin tutkimusperinne on vielä alkuasteellaan: armeijan roolia ja sotilashallituksia käsitellään yleensä maittaisen poliittisen kehityksen osatekijänä eikä maanosan yleistilannetta ole paljon kartoitettu.²⁴ Aasian sotilaallista kehitystä luonnehtivat näihin aikoihin saakka jatkuneet sodat, joita on usein tarkasteltu suurvaltapolitiittisista näkökulmista eikä militarismin kehitykseen liittyviin kansallisiin poliittisiin tekijöihin ole puututtu.²⁵

Minkäänlaista yhtenäistä teoriaa ei näytä muodostuneen eri maanosien militarismin kehitystä käsittelevän kirjallisuuden pohjalta. Syynä tähän on kenties liiallinen sitoutuminen maittaiseen kehitykseen, sotilasvallan ongelman irrottaminen yhteyksistään, vasta vähitellen syventynyt tietoisuus ongelman kokonaisvaltaisuudesta ja yhteiskuntatieteiden, erityisesti kehitystutkimuksen jossain määrin heikot teoreettiset valmiudet käsitellä 'uudenlaista' ongelmaa.

Militarismien tutkimus on edennyt melko vaistonvaraisesti 1960-luvun sotilasvallan kasvun ja yhteiskuntatieteiden alalla esiintyneiden yleistrendien mukana.

3. Militarismien »teoriat«

Teorioista ei militarismien tutkimuksen yhteydessä ole aiheellista puhua muussa kuin selitys- tai lähestymistavan merkityksessä. Erilaisia käsityksiä vallitsee siitä, mitkä tekijät yhteiskunnassa vaikuttavat armeijan asemaan, miten armeijan rooli ilmenee ja mitä vaikutuksia sen ns. poliittisella toiminnalla on. Alkuvaiheessaan militarismien tutkimus piti pääongelmanaan sotilasvallan alkuperää ja syitä. Nykyisessä tutkimuksessa on entistä enemmän siirrytty analysoimaan sen ilmenemismuotoja ja vaikutuksia.²⁶ Tutkimuksen jaottelu syistä tai seurauksista lähtevään ei liene hedelmällinen eikä riittävä erotamaan eri lähestymistapoja. Yleisimpiä lähestymistapoja määrittelevänä kriteerinä voidaan pitää toisaalta sitä, mihin sotilasvallan aspektiin selitykset keskittyvät tai toisaalta sitä, mitkä tekijät nähdään olennaisina sotilasvallan selittäjinä.

Perinteinen kysymyksen asettelu on lähtenyt hyvän ja pahan vastakohtaisuudesta tai ollako vai eikö olla -problematiikasta. Karkeasti ottaen lähestymistavat voidaan jaotella joko armeijan instituutiosta tai yhteiskunnan yleisestä kehityksestä lähteviksi. Armeijaa instituutiona on tarkasteltu sisäisistä ja organisatorisista tekijöistä lähtien tai vuorovaikutuksessa yhteiskunnan muiden osien kanssa. Koko yhteiskuntaa näkökulmana pidettäessä on pyritty arvioimaan armeijan toiminnan merkitystä siinä ja tällöin asevoimia on jouduttu tarkastelemaan kehityksen prosessissa.

Kehitysmaiden yhteiskuntien tutkimuksen yleiset lähtökohdat ovat heijastuneet sotilasvallan erityisongelman tutkimuksessa, ja militarismien teorioita voi aiheellisesti tarkastella kehityksen ja kehitystutkimuksen viitekehityksessä. Voidaan kysyä, miten militarismien teoriat näkevät kehityksen yleensä tapahtuvan sotilasvaltaisissa yhteiskunnissa. Pääpaino on tällöin sanassa kehitys, ei välttämättä itse sotilasvallassa, vaikka tutkimuksen kohteena on sotilaiden poliittinen valta ja sotilashallitukset. Militarismien tutkimuksesta puhuttaessa on pidettävä mielessä se, että rajoitutaan länsimaiseen tutkimukseen, jonka edustamat kehityskäsitykset ovat sen mukaisesti rajautuneita. Kehitystutkimuksen eri koulukuntiin sotilasvallan selitysten taustalla ei tässä yhteydessä ole tarpeellista puuttua yksityiskohtaisesti. *Esko Antolan* mukaan länsimaisessa kehitystutkimuksessa voidaan nähdä kaksi perusmallia, ns. behavioraalinen ja emansipatorinen metodologia.²⁷ Edellinen viittaa länsimaisen kehitystutkimuksen traditionaalisiin suuntauksiin, joiden kehityskäsitys on staattinen ja joiden yhteiskuntamallit ovat itsestään kehittyviä. »Emansipatorisuus» kehi-

tyksessä tarkoittaa kehitysmaiden ongelmien sitomista kansainvälisen järjestelmän rakenteisiin ja kokonaisvaltaista näkemystä kehityksestä.

3.1. Armeijan institutionaaliset ominaisuudet

Monissa teorioissa katsoaan armeijan institutionaalisen luonteen sellaiseena asettavan sen erikoisasemaan kehittyvässä yhteiskunnassa, mitä asemaa asevoimat pyrkivät ylläpitämään ja vahvistamaan.²⁸ Armeijan ns. korporatiiviseen intressiin kuuluu eron korostaminen muihin yhteiskunnan ryhmiin nähden. Oman edun vaaliminen ja saavutetun aseman lujittaminen pakottaa armeijan valvomaan oikeuksiaan myös politiikassa. Armeijan itseisarvoa korostavina piirteinä on tutkimuksessa esitetty paitsi sotavoimien yleinen organisatorinen vahvuus, myös sotilaallinen ideologia tai aselajien välinen kilpailu. Armeijan rakenteeseen ja luonteeseen yhdistettyjä tekijöitä on esitetty runsaasti; suitability niistä lienee ammattimaistumisen, ns. professionalismin, käsite.²⁹ Armeijan korkeatasoinen koulutus, sen tekninen etevämyys, kyky toimia hyvin järjestäytyneenä ryhmänä yhteiskunnassa antavat sille erityisaseman, jota yhteiskunnan muiden ryhmien on vaikea hallita.

Professionalismin teoria on ollut militarismin tutkimuksessa kiinteästi mukana eri vaiheissa. *Alfred Stepan* on erotellut ns. vanhan ja uuden professionalismin käsitykset. Teesi ammattimaistumisesta on alkuaan peräisin näkemyksestä, jonka mukaan armeijat kehittivät ammattitaitojaan tavanomaisessa sodankäynnissä ulkomaista armeijaa vastaan. Ammattimaistuminen on aina liittynyt armeijan perinteisiin puolustustehtäviin. Eri syistä armeijan asema on vahvistunut ja tavallaan automaattisesti, kenties sattumalta, sen toiminta on saanut uusia piirteitä yhteiskunnassa. *Stepanin* mukaan ulkoiseen puolustukseen liittyvän vanhan professionalismin sijaan nyt on syytä puhua uudenlaisesta professionalismista, jonka perustana on armeijan muuttunut, vaikutusvaltainen asema. Armeijan tehtävät ovat samalla muuttuneet käsittämään sisäisen turvallisuuden ja kansallisen kehityksen. Tapahtunutta muutosta *Stepan* kuvaa seuraavasti:³⁰

On mielenkiintoista havaita, että vaikka professionalismi-teesi alunperin lähtee armeijan sotilaallisen roolin vahvistamisesta, se on ajan mittaan jouduttu suhteuttamaan laajempaan politiikan ja kehityksen kontekstiin. Ammattimaistumisen kautta on pyritty selittämään armeijan poliittisen vaikutusvallan laajeneminen ja väistämättömänä seurauksena edelleen erilaiset poliittiset toimenpiteet. Kääntäen tästä avautuu jo toinen näkökulma: armeijan rooli tehokkaana kehitystä toimeenpanevana yksikkönä.

Armeijan sisäinen voimistuminen on kieltämättä auttanut sen nousua keskeiseksi poliittiseksi vallankäyttäjäksi kehitysmaissa. Armeijan muuttuneeseen asemaan on etsitty syytä varhaisista sotilasperinteistä, kolonialismin kauden

Asetelma 1. Professionalismin ulottuvuudet

	Vanha käsitys	Uusi käsitys
Armeijan tehtävä	Ulkoinen turvallisuus	Sisäinen turvallisuus
Siviilien asenteet hallitukseen	Legitimaatio	Legitimaatio vain osittainen
Vaadittu ammattitaito	Erikoistaidot ja politiikka erillään	Poliittiset ja sotilaalliset taidot yhteydessä toisiinsa
Sotilaallisen toiminnan laajuus	Rajoitettu	Rajoittamaton
Ammattiin sosiaalistuminen	Armeija poliittisesti neutraali	Armeija politisoitunut
Siviilien ja sotilaiden välinen suhde	Epäpoliittinen armeija	Armeijan poliittinen johtoasema ja roolin laajeneminen

vaikutuksista aseistukseen ja koulutukseen tai sotilaallisen kehityksen erityispiirteistä.³¹

3.2. Armeija sosiaalisena ryhmänä

Armeijaa ei aina nähdä yhtenä korporatiivisena kokonaisuutena, vaan sen nähdään toimivan aktiivisesti yhteydessä muuhun yhteiskuntaan, sen eri luokkiin tai ryhmiin. Etenkin Latinalaisen Amerikan sotilasjuntista on muodostunut klassinen kuva jyrkkien yhteiskunnallisten vastakohtien ylläpitäjinä ja maanomistajaoligarkian vallan välineenä. Monessa kehitysmaassa armeijan voi katsoa yhä palvelevan vain pientä eliittiä ja turvaavan sen etuja. Sotilashallitusten politiikan erilaisuus on kuitenkin saanut etsimään armeijalle muitakin taustavoimia. Sotavoimien roolia pyritään arvioimaan sen politiikan linjan mukaan eikä sotilashallitusta sinällään tuomita hyväksi tai huonoksi. Sotilashallitusten vedenjakaja kulkee kehitystä mobilisoimaan pyrkivän ja repressiiviseen väkivaltaan nojautuvan poliittisen linjan välillä.

Tunnetuimpia armeijan ja yhteiskunnan luokkien välisten suhteiden tutkijoita on *José Nun*, joka on esittänyt hypoteeseja armeijan ja keskiluokan välisistä suhteista.³² Nunin mukaan armeija on keskiluokan pyrkimysten itsenäisin ja poliittisesti tehokas edustaja. Keskiluokan asema yhteiskunnassa on varmasti yhteydessä sotilashallituksen politiikan luonteeseen, eikä Nun puutu siihen, miten keskiluokan suuruus sellaisenaan vaikuttaa armeijan nousuun tai politiikasta sivussa pysymiseen. Myös *Luis Herrera* tukee Nunin käsitystä siitä,

että armeija on yhteiskunnallinen ryhmä, joka heijastaa keskiluokan ominaisuuksia ja käyttäytyy sitä vastaavasti. Analysoimalla yhteiskunnan keskiluokkaa, sen asemaa tai aseman muutosta, voidaan ennakoida myös armeijan toimintaa. Mitä suurempi keskiluokka on, sitä todennäköisemmin sen käsitykset ja poliittiset päämäärät heijastuvat armeijaan. Keskiluokan ja armeijan suhteet eivät ole kuitenkaan yksiselitteisiä, sillä keskiluokka koostuu eri kerroksista ja armeijan asema vaihtelee muistakin tekijöistä johtuen eri yhteiskunnissa.³³

Armeijan suhteeseen yhteiskuntaan, sen taustavoimiin eikä vähiten keskiluokan asemaan liittyä monia kysymyksiä.³⁴ Myös armeijan sisällä syntyy eri ryhmiä, sillä vallassa olevan sotilashallituksen kaataa normaalisti armeija ja eri aselajien välinen kilpailu yleensä heijastaa myös yhteiskunnallisia ristiriitoja armeijassa. Löwy ja Sader katsovat toisaalta armeijan sotilaiden yhteisönä muodostavan yhteiskunnallisen kategorian, jonka asema määräytyy sen riippuvuudesta yhteiskunnan rakenteen muihin kuin taloudellisiin piireihin. Sotilaat eivät muodosta luokkaa, vaikka sotilaiden muodostama kategoria on suhteellisen homogeeninen.³⁵

3.3. Poliittisen järjestelmän luonne

Militarismin ja poliittisen kehityksen tutkimuksen yhteiset lähtökohdat ovat tulleet selvästi esiin teorioissa, jotka selittävät kehityksen ongelmia tai sotilasvaltaa poliittisen järjestelmän luonteen pohjalta. Erityisesti kehitystutkimuksen behavioraalinen paradigma hahmottaa kehitysmaayhteiskunnan heikosti institutionalisoituneena poliittisena järjestelmänä.³⁶ Kehitysmaiden ongelmat ovat staattisia ja sotilasvaltaisuus on kehitysmaiden tilan eräs ominaisuus. Näissä käsityksissä armeijan rooliin sisältyy olennaisesti haitallisia tekijöitä, koska se estää demokraattisten siviili-instituutioiden kehittymisen.

Heikkojen ja toimimattomien siviili-instituutioiden katsotaan mahdollistavan sotilasvallan olemassaolon. Yhteiskuntien kehittymättömyyden seurauksena ei pystytä turvaamaan normaaleja demokratian toimintamuotoja ja valta luisuu tehokkaasti organisoituneelle sotilasryhmälle. Sotilasvallankaappaukset, -kaappausyritykset tai muut levottomuudet täydentävät epävakaisen poliittisen järjestelmän kuvaa.³⁷ Tämän tyyppisen ajattelun voi katsoa luonnehtineen suurta osaa Latinalaisen Amerikan militarismin tutkimusta etenkin 1960-luvun alussa, mutta sama hypoteesi on ollut vallalla myös Afrikan militarismin selityksissä. Samuel Decalon mukaan poliittinen epävakaisuus on kehityksellinen oire ja armeijan roolin laajeneminen on seurausta järjestelmän epätasapainosta. Alhaisen poliittisen institutionalisaation vuoksi hallitsevat eliitit eivät pysty ratkaisemaan taloudellisia ongelmia, hallituksen politiikan ja armeijan edustaman »kansallisen edun» käsitteen välille syntyy kuilu.³⁸ Solalún ja Quinn

katsovat militarismin selitysten yleensä olevan palautettavissa osallistumisen tai organisaation ongelmaan.³⁹ Epätasaisen kasvun yhteiskunnissa osallistuminen muodostuu ongelmaksi, ja sotilasvallankaappausten taustana on ns. kasvavien odotusten vallankumous. Yhteiskunnan osallistumispaineen ja yhteiskunnan organisoitumisen välinen tasapaino takaisi suotuisan kehityksen, jolloin nähtävästi armeija ei pystyisi ottamaan valtaa itselleen.

Heikkojen siviili-instituutioiden järjestelmästä on vakiintunut tutkimuskirjallisuuteen ns. pretoriaanisen yhteiskunnan nimitys. Tällä viitataan armeijan tehtävään »suojata» poliittisia rakenteita ja toimia poliittisen järjestelmän henkivartijoina. Pretoriaanista järjestelmää luonnehtii eliitin sisäinen tai eliittien välinen taistelu ja kilpailu armeijan eri osastojen välillä. Hallituksen on vaikea säilyttää asemansa, eikä mikään yhteiskunnan ryhmä pääse johtavaan asemaan. Pretoriaaninen hallinto on akuutin epävakainen, siviilien ja sotilaiden välinen raja on liukuva ja yhteiskunnassa tapahtuva poliittinen ja taloudellinen toiminta on tehotonta.⁴⁰

3.4. Armeijan modernisoiva rooli

Armeijan toiminta modernisaation edistäjänä on ilmauksena peräisin kirjallisuudesta, joka yhdistää ns. modernisaation kehitykseen, mutta väljästi määrittellen voitaisiin puhua armeijan toiminnasta yhteiskunnan kehittäjänä. *Horowitzin* mukaan armeijan edustama kehityspoliittinen näkemys jo osaltaan selittää sen aseman pysyvyyttä. Armeijan ja talouden kehittämisen välinen yhdysside on »ainutlaatuinen» ja armeijan rooli on tärkeä »nation building»-prosessissa.⁴¹ Armeija on erityisesti tiettyihin sotilashallituksiin viittaamalla nimetty jopa kehitystä ajavaksi eliitiksi. Tällaisesta sotilasjärjestelmästä on käytetty nimitystä nasseristinen, reformistinen tai populistinen, ja siinä on keskeistä yhteistyö siviiliryhmiensä kanssa ja laajan tuen saaminen politiikalle.⁴²

Ajatellen militarismin nykykehitystä olettamus armeijan reformistisesta roolista sellaisenaan alkaa menettää merkitystä ainakin Latinalaisessa Amerikassa, mutta Afrikan maissa armeijalla on yhä merkitystä »kansakunnan rakentajana». Afrikan samoin kuin Aasian maista suurin osa on kolonialismin jälkeensä jättämässä epävakassa yhteiskunnallistaloudellisessa ja poliittis-institutionaalissa vaiheessa. Tällöin kehityksen tien valinta on ollut keskeinen vapautumisprosessiin liittyvä taloudellinen ja sosiaalinen kysymys. Afrikan ja Aasian militarismin tutkimuksen lisääntyminen on tuonut uudella tavalla esiin armeijan roolin kehityksessä, ja Latinalaisen Amerikankin tutkimuksessa on erotettu armeijan erilainen toiminta eri historiallisissa vaiheissa.⁴³

3.5. Vaikuttavat kansainväliset tekijät

Yllättävän vähän kehitysmaiden armeijoiden toimintaa on tutkittu tai ainakaan selitetty kansainvälisessä kontekstissaan, vaikka sotilashallitukset toimivat normaalissa vuorovaikutuksessa kansainvälisen järjestelmän kanssa. Kehitystutkimuksen tradition huomioon ottaen rajoittuminen yhteiskuntien sisäisiin tekijöihin on ymmärrettävissä. Jonkin verran on tutkittu sotilaallisten suhteiden ja etenkin sotilasavun mahdollista vaikutusta armeijan valta-asemaan.⁴⁴ Tulokset ovat olleet ristiriitaisia, ja esimerkiksi ulkomaisella sotilasavulla ei ole katsottu olevan juuri merkitystä armeijan poliittiselle toiminnalle. Kansainvälisiä tekijöitä on pidetty eräänä mahdollisesti vaikuttavana tekijäryhmänä muiden ohessa.

Militarismin kehitykseen osana kolonialismin seurauksia on alettu kiinnittää huomiota. Armeijan roolin muutoksen yhteiskunnan puolustusorganisaatiosta poliittisen vallan käyttäjäksi voi katsoa tapahtuneen juuri kolonialismin aikana. Siirtomaasuhteet heijastuvat edelleen sotilaallisissa riippuvuussuhteissa, aseavussa, asehankinnoissa ja sotilaskoulutuksessa.⁴⁵ Sotilaallista riippuvuutta ei kuitenkaan ole toistaiseksi analysoitu siinä mielessä, miten se vaikuttaa armeijoiden valtaantuloon tai vallassa pysymiseen kehitysmaissa. Sotilaallista riippuvuutta on tarkasteltu muun riippuvuusjärjestelmän osana, mutta näissäkään lähestymistavoissa kysymyksen asettelua ei ole viety pitkälle militarismin teoretisoinnin kannalta. Pääpaino on ollut yleisessä poliittisessa ja taloudellisessa riippuvuudessa, jonka seurauksiin on luettu myös sotilasinterventiot ja varsinkin ulkoiseen riippuvuuteen tukeutuvat sotilashallitukset.⁴⁶ On ilmeistä, että kansainväliseen järjestelmään liittyviä sotilaallisia tekijöitä ei ole riittävästi otettu huomioon etenkin militarismin pysyvyyteen vaikuttavana muuttujana.

4. Uusin tutkimus: huomio valtion rooliin

Kehitystutkimukseen voi nähdä olevan tulossa vaiheen, jossa valtion, poliittisen auktoriteetin, toiminta kehittyvässä yhteiskunnassa on kiinnostuksen kohteena. Valtion tehtävät kehityksen toimeenpanijana on tunnustettu keskeisiksi tutkimuksessa, vaikka länsimaisissa kehitysteorioissa yhteiskuntien todellisuus on jäänyt jossain määrin vieraaksi. Varsinkin konkreettiset maatutkimukset ovat lähteneet analysoimaan kehitystä juuri hallitusten kehityspoliittisten toimenpiteiden kautta eikä valtion kanssa tässä suhteessa kilpailevia instituutioita ole ollut. Marxilaisen teorian vaikutus kehitystutkimukseen on heijastunut kenties siinä, että valtion toimintaan ja sen eri ilmenemis-
muotoihin ja erityispiirteisiin on paneuduttu myös teoreettisella tasolla.⁴⁷

Valtion rooliin on kiinnitetty huomiota myös viimeaikaisessa militarismin

tutkimuksessa, erityisesti niissä lähestymistavoissa, joiden viitekehityksenä on riippuvuusanalyysi. Pyrittäessä selvittämään asevoimien yhteiskunnallisen ja poliittisen roolin muutoksia on *Manfred Kossokin* mukaan analysoitava yksityiskohtaisesti niitä taloudellisia, yhteiskunnallisia ja poliittis-institutionaalisia rakenteita, joissa armeija toimii. Militarismen tutkimuksen pääongelma on armeijan, yhteiskunnan ja valtion välisen suhteen selvittäminen ja sen perusteella on osoitettavissa, missä oloissa armeija toimii milläkin tavalla.⁴⁸

Militarismen perinteestä johtuen Latinalaisen Amerikan armeijan ja valtiokoneiston suhdetta on tutkittu eri tahoilla vakiintuneimmin. On jopa ruvettu puhumaan »militarisoituneesta valtiosta» voimistuneiden sotilasjärjestelmien yhteydessä. Valtion militarisoituminen ei tarkoita vain armeijan siirtymistä ns. puhtaasti sotilaallisesta roolista poliittiseen, vaan sillä tarkoitetaan asevoimien ulottumista koko valtiokoneistoon, valtiollisten tai puolivaltiollisten tärkeimpien rakenteiden alistamista asevoimille, väkivaltakoneistojen ja muiden poliittisen dominaation välineiden täydellistä tai osittaista yhteensulautumista. Militarisoituminen voi olla avointa tai peitettyä. Kun perinteisen normin, demokraattis-perustuslaillisen valtion, rinnalla sotilashallitus on ollut »poikkeusvaltio», olisiko syytä siirtyä pitämään kehitysmaissa normina sotilas- tai siviilidiktatuuria, jota moni sotilashallitus, »pääosin pakkovaltio», (*Etat à dominante coercitive*) edustaa? Valtion militarisoituminen ei toisaalta merkitse pakkokeinojen käyttöä vain dominaation muotona eikä sotilashallitusta ja pakkovaltiota sinänsä voi samastaa.⁴⁹

Latinalaisen Amerikan tutkimuksen ns. *dependencia*-koulukunta on kiinnittänyt runsaasti huomiota sotilasdiktatuurien merkitykseen riippuvuusjärjestelmässä. Repressiiviset sotilashallitukset ovat riippuvuuden poliittinen seuraus ja ne pyrkivät yleensä takaamaan ns. riippuvan kehityksen jatkumisen yhteiskunnissa. Nykyisiä sotilasdiktatuureja ei voi selittää yhteiskunnan historiallisten valtasuhteiden säilyttämisen keinona, vaan byrokraattis-tekno-kraattista valtiota on selitettävä lähtien siitä, miten se palvelee ulkomaisia taloudellisia intressejä. Sotilaallinen laajentuminen, mikä ilmenee yhteiskunnan sotilaallisena kontrollina sotateollisuuden muodostaessa tärkeän talouden sektorin, liittyy riippuvuuden uusimpaan kehitysvaiheeseen. Ns. Brasilian malli edustaa mitä tyypillisintä uskoloniaalisen järjestelmän tuotetta ja saman mallin variaatioita edustavat useat Latinalaisen Amerikan tai myös Afrikan ja Aasian sotilashallitukset.⁵⁰ Myös Esko Antola korostaa Afrikan sotilashallitusten tarkastelussaan kehitysmaiden valtion roolin ja tehtävien yhteyksiä ulkomaisen penetraation eri muotoihin, kun etsitään viitekehystä ja teoriaa sotilasinterventioille. Valtion koneisto toimii usein kansainvälistyneen talouden ja kansallisen talouden yhdyssiteenä ja se vaikuttaa erityisesti siihen, miten kansalliset kehityksen resurssit mobilisoidaan kansainvälisen tuotannon osaksi.⁵¹

Kansainvälisestä järjestelmästä lähtevä militarismen selittäminen asettaa

sotilashallitukset laajaan kehityksen perspektiiviin. Kehitysmaiden asema kansainvälisessä työnjaossa ja ennen muuta perinteisen työnjaon säilyttäminen tekee tarpeelliseksi yhteiskuntien kontrolloikeinojen kehittämisen. Uuskolonialismi ja riippuvuus tarjoavat viitekehysten, jolla voidaan selittää kokonaisvaltaisesti ennen muuta sotilasvallan, yhteiskunnan asevoimaan perustuvan kontrollin, pysyvyyttä. Ne tarjoavat selityksen ilmiön yleisyydelle ja sen säilymiselle. Kun joudutaan tarkastelemaan yksittäisiä sotilasvallankaappauksia, joko siviilihallituksen kukistumista tai uuden sotilasryhmän nousua valtaan, väliintulevia tekijöitä löytyy runsaasti. Riippuvuuden näkökulma keskittyy luonnollisesti sellaisiin valtioihin, jotka ovat voimakkaasti kansainvälisestä järjestelmästä riippuvaisia. Erikseen on käsiteltävä niitä sotilashallituksia, jotka eivät palvele kansainvälistyneen talouden laajentumisintressejä ja joissa yhteiskuntien militarisoitumista on tarkasteltava muistakin tekijöistä johtuvana. Militarisoituminen on niissä luonteeltaan erilaista ja kenties helpommin palautettavissa siviilivaltaan.

Militarismien kehityksen nykyvaiheessa tutkimus on entistä enemmän alkanut kiinnittää huomiota sotilasvallan merkitykseen kehitysmaiden yhteiskunnille. Kehityksen kannalta on olennaista tarkastella maita myös kansainvälisen järjestelmän vaikutuksista käsin ja sotilasvallan kannalta tarkastella, miten armeija valtiokoneiston osana toimii.

LÄHDEVIITTEET

Artikkeli liittyy Turun rauhantutkimuksen ryhmän kehitysmaiden militarismia tutkivaan projektiin ja on identifioitavissa projektin julkaisuna no. 2/1977. Tekijä kiittää militarismi-ryhmän jäseniä niistä ideoista ja huomioista, jotka ovat edesauttaneet tämän artikkelin laatimista.

¹ Kehitysmaiden osuus maailman varustelumenoista oli vuonna 1955 3,2 % ja vuonna 1975 12,3 %. *SIPRI Yearbook* 1976, s. 128.

² Ulrich Albrecht, Arms Trade with the Third World and Domestic Arms Production. *Instant Research on Peace and Violence*, 1—2/1976, ss. 53—54.

³ Toisen maailmansodan jälkeen käydyt sodat ovat olleet lähes yksinomaan kehitysmaissa. Ks. István Kende, *Local Wars in Asia, Africa and Latin America, 1945—1969*. Budapest 1972.

⁴ Jan Øberg, *Towards a New Military World Order*. 7th Nordic Conference on Peace and Conflict Research, Silkeborg July 1976.

⁵ Legitimiteetti-ongelma tulee esiin jatkuvasti militarismien tutkimuksessa, ks. esim. Gavin Kennedy, *The Military in the Third World*, London 1974, ss. 21—23.

⁶ S. E. Finer, *Militärens roll i politiken* (The Man on Horseback), Stockholm 1969 (1962), ss. 200—204.

⁷ Edward Feit, *The Armed Bureaucrats*, Boston 1973, ss. 2—3.

⁸ Esko Antola, The Roots of Domestic Military Interventions in Black Africa. *Instant Research on Peace and Violence*, 4/1975, s. 208.

⁹ Vrt. Michael Löwy & Eder Sader, La militarisation de l'état en Amérique Latine, *Revue Tiers-Monde*, no. 68, octobre-décembre 1976, s. 859; Claude E. Welch, Continuity and Discontinuity in African Military Organisation, *The Journal of Modern African Studies*, 2/1975, s. 247.

¹⁰ Turun rauhantutkimusryhmän keräämän aineiston perusteella sotilashallituk-
sia lasketaan olevan tällä hetkellä Afrikassa 21, Pohjois-Afrikassa ja Lähi-Idässä 5,
Aasiassa 8 ja Latinalaisessa Amerikassa 15.

¹¹ Ks. esim. Gwyn Harries-Jenkins & Jacques van Doorn, *The Military and the Problem of Legitimacy*, Beverly Hills 1976 tai Nancy L. Goldman & David R. Segal (eds.), *The Social Psychology of Military Service*, Beverly Hills/London 1976.

¹² Useat traditionaalisen kehitystutkimuksen edustajat kuten David Apter, S. N. Eisenstadt, Daniel Lerner tai Lucian W. Pye ovat jonkin verran käsitelleet armeijan roolia kehityksessä.

¹³ Varhaisimmat militarismia koskevat tutkimukset ovat lähestymistavaltaan melko yleisiä kuten Finer, mt. Uusimmassa tutkimuksessa kuten Kennedy, mt., on yleis-
katsaukset jo pyritty sitomaan militarismin konkreettiseen kehitykseen.

¹⁴ Tunnetuimmat tutkimukset lienevät Edwin Lieuwen, *Arms and Politics in Latin America*, New York 1960 ja John J. Johnson, *The Military and Society in Latin America*, Stanford 1964.

¹⁵ *Caudillismo* on Latinalaisen Amerikan militarismin historiallinen, 1800-luvulla kehittynyt muoto, jossa voimakas sotilasjohtaja pitää valtaa sotajoukkonsa turvin.

¹⁶ L. N. McAlister, Recent Research and Writings on the Role of the Military in Latin America. *Latin American Research Review*, 1/1966, ss. 5—36, passim.

¹⁷ Abraham F. Lowenthal, Armies and Politics in Latin America, *World Politics*, No. 1, October 1974, ss. 116—118.

¹⁸ Richard C. Rankin, The Expanding Institutional Concerns of the Latin American Military Establishments: A Review Article. *Latin American Research Review*, No. 1, Spring 1974, ss. 81—108, passim.

¹⁹ Frederick M. Nunn, New Thoughts on Military Intervention in Latin American Politics: The Chilean Case 1973. *Journal of Latin American Studies*, 2/1976, ss. 271—304, passim.

²⁰ Harvey Glickman, The Military in African Politics: A Bibliographic Essay. *Africa Forum*, No. 1, Summer 1966, ss. 70—75.

²¹ Samuel Decalo, Military Coups and Military Régimes in Africa, *The Journal of Modern African Studies*, 1/1973, ss. 106—108.

²² Volker Matthies, Militärische Staatsstreichs und Militärregime südlich der Sahara. *Afrika Spectrum*, 1/1971, ss. 5—33, passim.

²³ Lähi-Idän sotilashallituksia on käsitelty mm. teoksessa Léo Hamon, *Le rôle extra-militaire de l'armée dans le Tiers Monde*, Paris 1966.

²⁴ Aasian militarismin tutkimus on toistaiseksi perustunut lähes kokonaan maa-
kohtaisiin artikkeleihin. Poikkeuksena voidaan mainita J. Stephen Hoadleyn yleiskat-
saus, *The Military in the Politics of Southeast Asia. A Comparative Perspective*, Cam-
bridge 1975.

²⁵ Armeijan asema aasialaisissa valtioissa on saanut tosin huomiota teoreettisessa kirjallisuudessa, sillä ns. jälkikoloniaalisen valtion teoriaa on pyritty todentamaan mm. eräiden Aasian valtioiden kehityksen pohjalta. Jälkikoloniaalisen valtion teoriassa tarkastellaan sotilaallisen byrokratian asemaa valtiokoneistossa. Vrt. Hamza Alawi, *The State in Post-Colonial Societies: Pakistan and Bangladesh*. *New Left Review*, no. 74, July—August 1972, ss. 59—81.

²⁶ Tähän kiinnittää huomiota mm. Lowenthal, ma., s. 108.

²⁷ Esko Antola, Kehitysmaiden tilan arvioinnista: länsimaisen kehitystutkimuksen

metodologisista suuntauksista ja kehityskäsityksistä. Teoksessa Jeremy Gould (toim.), *Suomalaisen kehitystutkimuksen suunnat*, Helsinki 1976, s. 20.

²⁸ Ks. esim. Morris Janowitz, *The Military in the Political Development of New Nations. An Essay in Comparative Analysis*, Chicago and London 1964.

²⁹ Professionalismin ilmiöön on kiinnittänyt huomiota jo Samuel P. Huntington teoksessa *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, New York 1964.

³⁰ Alfred Stepan, The New Professionalism of Internal Warfare and Military Role Expansion. Teoksessa Alfred Stepan (ed.), *Authoritarian Brazil. Origins, Policies and Future*, New Haven and London 1973, ss. 47—52.

³¹ Vrt. Welch, ma.

³² José Nun, A Latin American Phenomenon. The Middle-Class Military Coup. Teoksessa James Petras & Maurice Zeitlin (eds.), *Latin America. Reform or Revolution?* New York 1968, ss. 145—185. Nunin kritiikkiä on esittänyt Jan Gerhard Lassen artikkelissa *Militäre interventionsjoner i latin-amerikansk politikk — En vurdering av middelklassens rolle, Internasjonal Politikk*, nr. 1, Januar/Mars 1977, ss. 59—75.

³³ Luis Herrera, The Military as a Link in the Domination Chain of Latin America. *Instant Research on Peace and Violence*, 4/1975, ss. 202—203.

³⁴ Manfred Kossok, The Armed Forces in Latin America. Potential for Changes in Political and Social Functions, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, no. 4, Nov. 1972, ss. 380—381.

³⁵ Löwy & Sader, ma., s. 861.

³⁶ Antola, ma. 1976, s. 20.

³⁷ Vrt. Matthies, ma., ss. 10—13.

³⁸ Decalo, ma., s. 110.

³⁹ Mauricio Solaún & Michael A. Quinn, *Sinners and Heretics, The Politics of Military Intervention in Latin America*, Urbana, Chicago and London 1973, ss. 21—27.

⁴⁰ Samuel Decalo, *Coups and Army Rule in Africa. Studies in Military Style*, New Haven and London 1976, ss. 243—244.

⁴¹ Irving Louis Horowitz, *Three Worlds of Development, The Theory and Practice of International Stratification*, London 1972, ss. 371—372.

⁴² Armeijan kehittävää roolia on tarkastellut mm. Klaus Lindenberg artikkelissa *La Función Política de las Fuerzas Armadas en América Latina*, ILDIS, Santiago de Chile 1971, ss. 40—42.

⁴³ Vrt. Kossok, ma., s. 386; Hoadley, mt. ja Robert J. Alexander, *Latin American Politics and Government*, New York 1965, ss. 91—93.

⁴⁴ Ks. esim. Jerry L. Weaver, Assessing the Impact of Military Rule: Alternative Approaches. Teoksessa Philippe C. Schmitter (ed.), *Military Rule in Latin America. Function, Consequences and Perspectives*, Beverly Hills/London 1973, ss. 58—116. Ulkomaista sotilasapua saatetaan perustella armeijan positiiviseen rooliin vedoten samalla kun sen ei katsota vaikuttavan sotilashallinnon kehitykseen sellaisenaan, vrt. Michael T. Klare, *Sota vailla loppua*, Turenki 1975, ss. 287—295.

⁴⁵ Vrt. Welch, ma.

⁴⁶ Tältä kannalta on militarismin kehitystä Latinalaisessa Amerikassa käsitelty runsaasti julkaisussa *Nacla's Latin America & Empire Report*.

⁴⁷ Kehitysmaan valtiota käsittelevistä tutkimuksista voi mainita esim. Tilman Eversin, *Unterentwicklung und Staat. Elemente einer Theorie des Staates im peripheren Kapitalismus*. Diskussionspapier, Berlin 1975; ja Wolfgang Schöllerin, *Weltarbeitsteilung, Form des Surplusprodukts und gesamtgesellschaftlicher Reproduktionsprozess in unterentwickelten Ländern als Rahmenbedingungen der Rolle des Staatsapparats. Politische Vierteljahrschrift, Sonderheft 6/1973*, ss. 109—130.

⁴⁸ Kossok, ma., ss. 377—379.

⁴⁹ Löwy & Sader, ma., ss. 859—861; vrt. myös Alawi, ma.

⁵⁰ Latinalaisen Amerikan militarismia riippuvuuden nykyvaiheessa on tarkastellut esim. F. H. Cardoso artikkelissa *Abhängigkeit und Entwicklung in Lateinamerika*. Teoksessa Dieter Senghaas (Hrsg.), *Peripherer Kapitalismus. Analysen über Abhängigkeit und Unterentwicklung*, Frankfurt am Main 1974, ss. 201—220 ja Alain Joxe, *Evolution des Etats et des coups d'Etat*, *Le Monde Diplomatique*, Juillet 1975.

⁵¹ Antola, ma. 1975, s. 218.